

6. Parliament approves €90 billion Ukraine support loan package. European Parliament. 2026. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20260206IPR33903/parliament-approves-EU90-billion-ukraine-support-loan-package> (дата звернення: 16.03.2026).

7. EU trade with Ukraine – latest developments. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_with_Ukraine_-_latest_developments#Latest_developments (дата звернення: 16.03.2026).

8. Як змінився український експорт товарів за 12 місяців 2025 року. Дія.Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/yak-zminyvsia-ukrainskyi-eksport-tovariv-za-12-misiatsiv-2025-roku> (дата звернення: 16.03.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-11>

**PUBLIC AND PRIVATE LAW IN ENSURING SECURITY
AND LAW ORDER IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE**

**ПУБЛІЧНЕ І ПРИВАТНЕ ПРАВО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ
ТА ПРАВОПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Nalyvaiko O. I.

*Candidate of Law Sciences,
Associate Professor,
leading researcher,
Research Laboratory of Public
Community Safety,
Educational and Scientific Institute
of Law and Social Management,
Donetsk State University
of Internal Affairs
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Наливайко О. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад,
Навчально-науковий інститут права
та соціального менеджменту
Донецького державного
університету внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Сталий розвиток суспільства можливий за умови досягнення балансу між публічними та приватними інтересами у законодавстві та практиці його застосування. Поділ права на публічне і приватне використовується для розмежування суспільних відносин: з одного боку – відносин, у яких держава або інші органи публічної влади здійснюють владні повноваження, з іншого – відносин між юридично рівними суб'єктами, які самостійно визначають свої права та обов'язки.

Від такого розмежування залежить вибір правових норм, порядок прийняття рішень і способи захисту прав.

У публічно-правових відносинах рішення приймаються в межах повноважень публічної влади та є обов'язковими для відповідних суб'єктів. У приватно-правових відносинах права й обов'язки виникають переважно з договорів, заподіяння шкоди, набуття майна та інших юридичних фактів, визначених цивільним законодавством. Від правильного визначення меж публічного і приватного інтересів залежить, які норми закону застосовуються, які повноваження має публічна влада та які способи захисту прав можуть бути використані.

В Україні також застосовується поділ права на публічне і приватне, що зумовлено орієнтацією законодавства і судової практики на риси романо-германської правової сім'ї. Водночас, як зазначає Р. Майданник, національна правова система виробила власні підходи до визначення співвідношення приватного і публічного права [1].

Формування законодавства в Україні відбувалося в умовах змінного співвідношення публічного і приватного права. В одних випадках норми законів розширювали повноваження публічної влади та встановлювали додаткові обмеження прав, в інших – були спрямовані на посилення захисту приватних прав, зокрема права власності та свободи договору. Унаслідок цього в окремих сферах одночасно застосовуються норми публічного і приватного права, що іноді ускладнює правозастосування та вирішення правових спорів у судах.

Воєнний стан вплинув на баланс між публічними та приватними інтересами. У цей період ширше застосовуються норми законів, які допускають тимчасові обмеження прав і свобод громадян, а також прав та законних інтересів юридичних осіб з огляду на потреби безпеки і правопорядку

Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [2] стало підставою для тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод, передбачених статтями 30-34, 38-39, 41-44, 53 Конституції України [3]. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» встановлено обмеження окремих прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [4]. У цей період було оголошено загальну мобілізацію та внесено зміни до законодавства про військовий обов'язок і військову службу.

Згідно зі ст. 64 Конституції України в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку їх дії, водночас визначено перелік прав, які не підлягають обмеженню [3]. Це означає, що навіть під час воєнного стану

втручання у сферу приватних прав має здійснюватися виключно на підставі закону.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає низку спеціальних заходів, зокрема запровадження комендантської години, особливого режиму в'їзду та виїзду, перевірку документів, використання потужностей підприємств для потреб оборони, а також примусове відчуження або вилучення майна [4]. Застосування цих заходів безпосередньо впливає на реалізацію приватних прав, зокрема у сфері власності, господарської діяльності та трудових відносин.

Публічне право може встановлювати обмеження для власника щодо користування або розпорядження окремими видами майна. Такі обмеження застосовуються, зокрема, тоді, коли потрібно не допустити зловживання правом або запобігти порушенню прав інших осіб і публічної безпеки.

Зв'язок публічного і приватного права помітний і в ситуаціях, коли приватне майно може бути примусово відчужене для публічних потреб за умови відшкодування його вартості та дотримання встановленої законом процедури. Так само під час заходів безпеки можуть тимчасово обмежуватися окремі права і свободи людини, але лише у випадках, передбачених законом, і лише настільки, наскільки це потрібно для забезпечення безпеки.

Реалізація публічних інтересів у приватно-правових відносинах здійснюється через механізм державного регулювання та встановлення певних обмежень у сфері цивільного права. Такі обмеження закріплюються у нормативно-правових актах і визначають межі свободи учасників цивільного обороту у випадках, коли реалізація їхніх прав може суперечити суспільним інтересам. Вони можуть проявлятися в обмеженні свободи договору, забороні здійснення окремих юридично значущих дій або використання об'єктів цивільних правовідносин певним способом, а також у позбавленні окремих матеріальних чи нематеріальних благ у випадках, передбачених законом [5].

Наприклад, право власності є цивільним правом особи, однак в умовах воєнного стану воно може бути звужене. Конституція України (ст. 41) допускає примусове відчуження приватного майна з мотивів суспільної необхідності на підставі закону та за умови попереднього і повного відшкодування його вартості [3]. Під час воєнного стану така процедура здійснюється за спеціальним законом: оформлюється відповідний акт, проводиться оцінка майна та виплачується компенсація, розмір якої може бути оскаржений у суді [4; 6]. Отже, право власності зберігається, але порядок користування і розпорядження майном може тимчасово змінюватися з огляду на потреби оборони.

У договірних відносинах воєнні дії можуть спричинити неможливість виконання зобов'язань з причин, що не залежать від сторін. У такому разі застосовуються положення ст. 617 Цивільного кодексу України щодо звільнення від відповідальності у разі дії обставин непереборної сили [7]. Договір при цьому не припиняється автоматично, а питання відповідальності та подальшого виконання зобов'язань вирішується з урахуванням конкретних обставин.

У сфері трудових відносин під час воєнного стану допускається зміна умов праці. Роботодавець може тимчасово змінювати окремі умови роботи або переводити працівника на іншу роботу без його згоди, якщо це зумовлено воєнними обставинами. Для працівників підприємств, зокрема об'єктів критичної інфраструктури, може встановлюватися інший режим робочого часу. Водночас зберігається право працівника на оплату праці та судовий захист [3].

Під час воєнного стану найбільші обмеження стосуються особистих немайнових прав, передусім свободи пересування та реалізації окремих громадянських свобод. Зокрема, для осіб, які перебувають на військовому або спеціальному обліку, може встановлюватися обов'язок не змінювати місце проживання без дозволу уповноваженої посадової особи. Закон також допускає обмеження альтернативної (невійськової) служби та заборону масових заходів (мирних зібрань, мітингів, демонстрацій). Крім того, може порушуватися питання про заборону діяльності політичних партій або об'єднань, якщо їхня діяльність створює загрозу незалежності, суверенітету чи територіальній цілісності України. До заходів режимного характеру належать комендантська година, перебування у громадських місцях у визначений час лише за перепустками та правила світломаскування.

У період воєнного стану особливо важливим є забезпечення балансу між приватними та публічними інтересами. Воєнний стан впливає на порядок реалізації як публічних, так і приватних прав, оскільки закон допускає їх тимчасові обмеження з огляду на потреби безпеки, захист державного суверенітету та суспільних інтересів.

Отже, за умов збройної агресії питання співвідношення приватного і публічного права потребує переосмислення. Обмеження прав і свобод допускаються лише на підставі закону, у визначених випадках і на період дії воєнного стану. Це відповідає принципу верховенства права, забезпечує правову визначеність і можливість судового захисту, що сприяє збереженню довіри громадян до державних інституцій.

Література:

1. Майданик Р. Право України: дуалізм і система. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 26–40. URL : <http://jnas.nbuiv.gov.ua/article/UJRN-0001172405>
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
5. Сиймовський Р. М. Баланс публічних та приватних інтересів у судовій практиці щодо призначення військовослужбовців опікунами у період дії воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/327660/317460>
6. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI (зі змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4765-17>
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змін.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>